

Een lijst van 14 manieren om de leesbaarheid van je tekst om zeep te helpen.

- > Gebruik betekenisvolle taal
- > Betekenisverdunners en breinbrekers
- > Je tekst leesbaarder maken in 6 stappen
- > 14 leesbaarheidskillers

1. Gebruik betekenisvolle taal

Lees de volgende zin:

Is u door mijzelve inmiddels al de vraag voorgelegd of ik u niet van dienst zou kunnen zijn door u, benevens uw Choucrouste Ensemble de Paris, een Tulipe de la Garde Blanc te offeren.

Het kan ook zo:

Wilt u witte wijn bij uw zuurkool?

Hierboven staan twee versies van dezelfde zin. Nou ja, dezelfde... Maar de vraag is of de ene versie nou beter is dan de andere. Dat onderzoeken we.

2. Betekenisverdunners en breinbrekers

In de taal kennen we leesbaarheidskillers. Die heten zo omdat ze de leesbaarheid van teksten schaden. Er zijn grofweg twee soorten leesbaarheidskillers: de betekenisverdunners en de breinbrekers.

Betekenisverdunners zijn formuleringen die nodeloos omslachtig zijn. De schrijver gebruikt meer woorden dan nodig om zijn boodschap efficiënt en duidelijk over te brengen. Als je wilt zeggen: 'Jan geeft de bal aan Simon.' Dan is die formulering beter dan: 'De bal wordt door Jan aan Simon gegeven.' Waarom is dat beter? Omdat je voor de eerste formulering minder woorden gebruikt.

Er zijn ook breinbrekers. Die doen precies het tegenovergestelde. De schrijver gebruikt in dit geval te weinig woorden om zijn boodschap efficiënt en duidelijk over te brengen. Irritant, want de lezer moet de lacunes zelf opvullen. Als je schrijft: 'Petra heeft een nieuw paar L41 Ecco versie 3', weten dan alle lezers wat je bedoelt? 'L41 Ecco versie 3' is jargon. Wellicht was het in dit geval beter geweest om te schrijven: 'Petra heeft een nieuw paar schoenen.'

Leesbaarheidskillers schaden de leesbaarheid vooral als ze bij elkaar staan. Een keer een lijdende vorm, dat is niet erg. Sterker nog: dat is soms de beste formulering. Maar schrijf je in één zin een vakterm, een lijdende vorm en een voorzetsluitdrukking ...

3. Je tekst leesbaarder maken in 6 stappen

Straks krijg je een rijtje te zien van veel voorkomende leesbaarheidskillers. Betekent dat dan dat je die altijd moet vermijden? Nee. Helaas zo simpel is het niet. Hieronder staat een 6-stappenplan om je teksten te ontdoen van leesbaarheidskillers en je schrijfvaardigheid te vergroten.

Stap 1 het doel

Zorg dat je goed voor ogen hebt wat het doel van je tekst is. De ene tekst schrijf je om een lezer te informeren, een andere is vooral bedoeld om de lezer te plezieren, met weer een andere tekst wil je een lezer overtuigen van een standpunt. Weet wat het doel van je tekst is. Bij een tekst die de lezer informeert hoe te handelen bij brand, is duidelijkheid belangrijker dan bij een thriller.

Stap 2 de lezer

Weet voor wie je schrijft. Als je doelgroep houdt van jargon, gebruik het. Artsen stellen soms andere eisen aan teksten dat kinderen van een jaar of acht. In een chique restaurant vinden sommige klanten de vraag: 'Wilt u witte wijn bij uw zuurkool?' misschien wat platvloers.

Stap 3 de tekst

Schrijf gewoon je tekst

Stap 4 de leesbaarheidsskillers

Bepaal welke leesbaarheidsskillers de doelen van je tekst schaden.

Stap 5 identificeer de leesbaarheidsskillers

Identificeer de leesbaarheidsskillers in je tekst.

Stap 6 zoek alternatieven

Herschrijf je tekst.

4. Overzicht van leesbaarheidsskillers

Hieronder volgen 14 leesbaarheidsskillers:

- 1 De lijdende vorm
- 2 De naamwoordstijl
- 3 Te lange en te korte zinnen
- 4 Bijzinnen
- 5 Tangconstructie
- 6 Jargon en lege woorden
- 7 Getallen
- 8 Afkortingen
- 9 Ontkenningen
- 10 Voorzetseluitdrukkingen en voorzetselketens
- 11 Werkwoordelijke uitdrukkingen
- 12 Dubbelzeggingen
- 13 Werkwoordbergen
- 14 Oubollige woorden

4.1 De lijdende vorm

Definitie

De lijdende vorm is te herkennen aan een vervoeging van het werkwoord 'zijn' of het werkwoord 'worden' in combinatie met een voltooid deelwoord.

Voorbeeld

Vergelijk A:

Hij is al Cabaretier, schrijver, zanger en programmamaker, en alsof dat nog niet genoeg is wordt hij nu ook nog eens hoogleraar. Tijdelijk, dat dan weer wel. Wim de Bie bekleedt vanaf februari aanstaande de Leonardoleerstoel aan de Universiteit van Tilburg en gaat daar een masterclass SATIRE geven.

Met B:

Hij is al Cabaretier, schrijver, zanger en programmamaker, en alsof dat nog niet genoeg is wordt hij nu ook nog eens hoogleraar. Tijdelijk, dat dan weer wel. Vanaf februari wordt de Leonardo-leerstoel aan de Universiteit van Tilburg bekleed door Wim de Bie. Hij gaat daar een masterclass Satire geven.

Probleem

Het effect van de lijdende vorm is dat de nadruk niet meer komt te liggen op degene die handelt. Dat haalt over het algemeen de vaart uit een tekst.

Oplossing

Schrijf actief

4.2 De naamwoordstijl

Definitie

Van de naamwoordstijl is sprake als een werkwoord gebruikt wordt als zelfstandig naamwoord. Je herkent de naamwoordstijl vaak doordat voor een heel werkwoord een lidwoord staat en erna een voorzetsel.

Voorbeeld

Vergelijk A:

Shell tekende al in maart een overeenkomst om de schaliereserves gezamenlijk te exploreren en te exploiteren.

Met B:

Shell tekende reeds in maart een overeenkomst voor de gemeenschappelijke exploratie en exploitatie van schaliegasreserves in China.

Met C:

Het tekenen van een overeenkomst voor de gemeenschappelijke exploratie en exploitatie van schaliegasreserves door Schell vond plaats in China in maart.

Probleem

Net als bij de lijdende vorm kan een schrijver bij de naamwoordstijl makkelijk weglaten wie iets doet. Dat maakt de formulering passief. Dat haalt over het algemeen de vaart uit een tekst.

Oplossing

Schrijf actief. Gebruik het werkwoord als werkwoord.

4.3 Te lange zinnen en te korte zinnen

Definitie

Een zin begint met een hoofdletter en eindigt met een punt. Elke zin hoort iets toe te voegen. Als in een zin te weinig of te veel informatie wordt gegeven, dan zijn zinnen te lang of te kort. Hogelijk subjectief natuurlijk.

Voorbeeld

Vergelijk A:

Euro-commissaris Karel De Gucht maakt zich grote zorgen over het feit dat het aantal handelsbelemmeringen ernstig groeit binnen de G20-landen. De G-20 landen, die bestaan uit de 19 grote industriële landen en de Europese Unie, proberen door restricties als invoerrechten en quota in te voeren hun eigen economie te bevorderen. In 2008 spraken de regeringsleiders af om geen nieuwe beperkingen in te voeren. Vanmiddag maakte De Gucht bekend dat er het afgelopen jaar toch nieuwe beperkingen zijn bijgekomen. 131 maarliefst.

Met B:

Euro-commissaris Karel De Gucht is commissaris van Handel. Hij maakt zich grote zorgen over het feit dat het aantal handelsbelemmeringen ernstig groeit binnen de G-20 landen. De G-20 landen bestaan uit de 19 grote industriële landen en de Europese Unie. Deze rijke industriële landen proberen door restricties als invoerrechten en quota in te voeren hun eigen economie te bevorderen. In 2008, toen de crisis net vol inzette, spraken de regeringsleiders juist af om geen nieuwe beperkingen in te voeren, maar vanmiddag werd een rapport gepresenteerd waaruit blijkt dat er het afgelopen jaar 131 nieuwe handelsbeperkingen zijn bijgekomen.

Probleem

Het effect van zinnen met te veel informatie is dat de lezer de draad kwijt raakt. Het risico van te weinig informatie in een zin is dat de tekst staccato klinkt. In beide gevallen loopt de tekst niet lekker. Overigens is het wel zo dat zinslengtevariatie een tekst levendig kan maken. Afwisselen van langere en kortere zinnen.

Oplossing

Zorg voor een zinsritme. Hak waar nodig zinnen in tweeën.

4.4 Bijzinnen

Definitie

Een bijzin, de naam zegt het al, is een zin die in een andere zin staat. Vaak herkenbaar aan komma's.

Voorbeeld

Vergelijk A:

Het einde van de Klimopzaak is in zicht. Het is de grootste vastgoedfraudezaak in Nederland ooit. In 2007 komt na een inval van de FIOD langzaam maar zeker een gigantische fraude in de vastgoedwereld aan het licht. Philipspensioenfonds en het Bouwfonds zijn bestolen en opgelicht door hun eigen directeuren voor maar liefst 200 miljoen euro. Het komt er op neer dat vastgoed voor weinig werd verkocht en tegen veel hogere prijzen werd doorverkocht. Het verschil verdween in de zakken van verdachten. En dit alles onder het toezicht van accountants, notarissen, commissarissen en andere toezichthouders.

Met B:

Het einde van de Klimopzaak, de grootste vastgoedfraudezaak in Nederland ooit, die in 2007 aan het licht kwam na een inval van de FIOD, is in zicht. Een gigantische fraude: het Philipspensioenfonds en het Bouwfonds zijn bestolen en opgelicht door hun eigen directeuren voor maar liefst 200 miljoen euro. Het komt er op neer dat vastgoed voor heel weinig werd verkocht en tegen veel hogere prijzen werd doorverkocht. Het verschil verdween in de zakken van verdachten. En dit alles onder het toezicht van accountants, notarissen, commissarissen en andere toezichthouders.

Probleem

Het positieve effect van een bijzin is dat je iets bij een zin kunt zeggen, terwijl de zin wel doorloopt. Het verlevendigt de tekst en kan een tekst wat vlotter maken. Het negatieve effect is dat de zin ingewikkelder wordt.

Oplossing

Gebruik bijzinnen met mate

4.5 Tangconstructie

Definitie

Woorden of woordgroepen die bij elkaar horen, kun je ook uit elkaar plaatsen. Net als de twee uiteinden van een tang ook ver uit elkaar kunnen staan.

Voorbeeld

Vergelijk A:

Hier zijn de hamers waarover we spreken.

Met B:

Hier zijn de hamers waar we over spreken

Probleem

Het effect van de tangconstructie is dat de lezer als het ware het eerste deel van de tang moet onthouden tot hij bij het tweede deel is aangekomen. Dit kost breincapaciteit. In het voorbeeld hierboven staat een onschuldige tangconstructie. Het woord 'waarover' is uit elkaar getrokken en staat een beetje bij elkaar. Waarschijnlijk zal niemand daarover vallen. Maar tangconstructies kunnen veel complexer zijn. In het voorbeeld bij de bijzinnen, hierboven, staat een complexe tangconstructie.

Oplossing

Zet bij elkaar wat bij elkaar hoort.

\

4.6 Jargon en lege woorden

Definitie

Jargon en lege woorden zijn twee uitersten van hetzelfde spectrum. Woorden die we als jargon of vaktaal bestempelen hebben in een bepaalde periode voor een bepaalde groep mensen betekenis. Het zijn specifieke woorden. Lege woorden zijn zo algemeen zijn dat iedereen er een andere betekenis aan kan geven.

jargon	specifiek	algemeen	leeg
Uggs	laars	schoeisel	element

Voorbeeld

Vergelijk A:

De Syrische Staatstelevisie meldt dat er 120 militairen zijn gedood tijdens gevechten met opstandelingen in de noordelijke plaats Jisr al Shughour tegen de Turkse grens.

Met B:

Dunya TV meldt dat er 120 militairen zijn gedood tijdens gevechten met opstandelingen in Jisr al Shughour tegen de Turkse grens.

Probleem

Jargon sluit mensen uit die de betekenis ervan niet kennen. Aan de andere kant, kan het de geloofwaardigheid van de schrijver ten goede komen als hij af en toe jargon bezigt. Lege woorden als 'element', 'aspect', 'situatie' en 'sfeer' hebben tot gevolg dat de lezer gaat zwemmen. Hij kan alle kanten op.

Oplossing

Schrijf concreet en specifiek

4.7 Getallen

Definitie

Jaartallen, leeftijden, procenten, bedragen, aantallen. Het zijn allemaal getallen.

Voorbeeld

Vergelijk A:

De gemeente Eindhoven leent 48,6 miljoen euro om de grond van het PSV-stadion en het trainingscomplex te kopen.

Met B:

De gemeente Eindhoven trekt de portemonnee. De gemeente wil de plaatselijke voetbalclub te hulp schieten omdat de enorme salarissen van de jonge voetballertjes te zwaar op de begroting drukken. De gemeente leent 48,6 miljoen euro om de grond van het PSV-stadion en het trainingscomplex te kopen. Dat is toch al snel 225 euro per Eindhovenaar.

Probleem

Alle getallen vragen om interpretatie. Neem de zin: "In een gewone portie popcorn in een bioscoop zit gemiddeld 37 gram verzadigd vet." Ja, wat betekent dat? Elk getal, elk cijfer zorgt ervoor dat de lezer zich afvraagt wat dat getal betekent. Interpretatie is dus nodig. "In een medium portie popcorn zit evenveel vet als in een ontbijt met eieren en spek, een lunch van Big Mac met friet en een diner met biefstuk en alles erop en eraan bij elkaar." Dat is 37 gram verzadigd vet. En deze vergelijking, van de Amerikaanse Voedsel- en Waren Autoriteit, zorgde ervoor dat de bioscoopketens in de jaren negentig in no time de bereiding van popcorn veranderden.

Oplossing

Wees ten eerste spaarzaam met getallen. Kijk, ten tweede of je een getal ook kunt afronden. En schrijf er, ten derde, bij wat het getal volgens jou uitdrukt.

4.8 Afkortingen

definitie

Woorden verkort weergeven bijv. d.m.v. letters en puntjes.

Voorbeeld

Vergelijk A:

Koffiefabrikant Douwe Egberts verwacht winst.

Met B:

DE verwacht winst.

Probleem

Als je t.z.t. e.e.a. weet over de werking van afk. dan snap je ook waarom ze i.t.t. uitgeschreven woorden de leesbaarheid schaden. Afkortingen gebruik je alleen als je nijpend ruimtegebrek hebt of als de afkorting bekender is dan het hele woord (denk aan een afkorting als wc).

Oplossing

Schrijf afkortingen voluit

4.9 Ontkenningen

Definitie

Niet doen en ondenkbaar zijn twee voorbeelden van een ontkenning. Bovendien kun je ontkenningen ook nog stapelen:

1. De kans is klein (0)
2. De kans is niet groot (1)
3. Het is onwaarschijnlijk dat de kans niet bestempeld kan worden als klein (2)
4. Het is onwaarschijnlijk dat de kans niet bestempeld kan worden als niet groot (3)

Voorbeeld

Vergelijk A:

*De sjoemelende hoogleraar psychologie **Diederik Stapel**, die onderzoeksresultaten zelf bedacht en zo talloze studenten en andere wetenschappers dupeerde, was op 6 augustus 2008 te gast bij de VPRO*

Met B:

*De sjoemelende hoogleraar psychologie **Diederik Stapel**, die onderzoeksresultaten niet op wetenschappelijke wijze verkreeg en zo talloze studenten en andere wetenschappers dupeerde, was op 6 augustus 2008 te gast bij de VPRO.*

Probleem

Ons brein kan ontkenningen niet goed verwerken. Bedenk maar eens wat er gebeurt als ik je nu vraag om niet te denken aan je handen. Nog voor je hebt kunnen denken dat je niet aan je handen moet denken, heb je al aan je handen gedacht. Een ontkenning is op zich geen probleem, maar een stapeling van ontkenningen kan een tekst complexer maken.

Oplossing

Schrijf wat je wel wilt

4.10 Voorzetseluitdrukkingen en voorzetselketens

Definitie

Een voorzetseluitdrukking is een combinatie van drie woorden die vaak vervangen kunnen worden door één woord. Denk aan 'ten aanzien van', 'door middel van', 'in het kader van', 'tegen de achtergrond van', 'ten behoeve van'. Met een voorzetselketen wordt bedoeld dat in een zin veel voorzetsels staan.

Deze ronkerige constructies kun je doorgaans vervangen door één, duidelijk, voorzetsel, en soms door een voegwoord.

voorbeelden:

- De minister heeft, *tegen de achtergrond van* de moeilijkheden met haar vakgenoten, de nota gewijzigd.
- De voorzitter heeft zich teruggetrokken *in verband met* zijn weerzin tegen de nieuwe statuten.
- *In het kader van* het terugdringen van het tekort pleit zij voor meer bezuinigingen.

Een rijtje met voorzetselketens:

- Met betrekking tot
- Van de zijde van
- Ter zake van
- Ten aanzien van
- Met het oog op
- In verband met
- In het kader van
- Ten behoeve van
- Onder invloed van

Ten aanzien van kun je in ten minste vijf betekenissen gebruiken. En dat is precies de reden waarom het de leesbaarheid schaadt. De lezer wordt gedwongen om na te denken welk van die vijf betekenissen de auteur op het oog heeft. Die denktijd besteedt de lezer dan niet aan de inhoud van de tekst.

- Dit artikel is niet van toepassing ten aanzien van minderheden. (op)
- Het gesprek ten aanzien van het bezuinigingsbeleid heeft weinig opgeleverd. (over)
- Gisteren was er een lezing over haatgevoelens ten aanzien van bekende televisiepresentatoren. (jegens)
- Op welke punten verschilden deze lezing ten aanzien van de vorige. (van)
- Deze lezing bevatte kritiek op het beleid ten aanzien van astmapatiënten. (voor)
-

Oplossing

Gebruik voorzetsels met mate.

4.11 Werkwoordelijke uitdrukkingen

Definitie

Er de nadruk op leggen is hetzelfde als benadrukken. En vergelijk 'een vergelijking trekken met' eens met 'vergelijken'. Als je een poging doet om 'een poging doen' te vervangen door 'proberen' zul je merken hoe makkelijk dat gaat.

Voorbeeld

Vergelijk A:

Het concern verwacht dat het project winst oplevert.

Met B:

*Het concern verwacht winst **te kunnen genereren** uit het project.*

Probleem

Werkwoordelijke uitdrukkingen klinken wat plechtstatiger. Zeker in spreektaal kunnen ze wat formeel overkomen. Een presentator die een tekst vol werkwoordelijke uitdrukkingen kan uitspreken zonder de luisteraar de indruk te geven dat hij van een papiertje voorleest, verdient een standbeeld.

Oplossing

Vermijd werkwoordelijke uitdrukkingen en gebruik liever specifieke werkwoorden.

4.12 Dubbelzeggingen

Definitie

Van een dubbelzegging is sprake als een schrijver twee maal hetzelfde zegt.

Voorbeeld

In het bedrijf is sprake van een interne dichotomie. (Als er *in het bedrijf* sprake is van een tweedeling, dan is dat per definitie al een *interne* tweedeling).

We volgen de actuele ontwikkelingen op de voet. (Welke ontwikkelingen had je dan willen volgen?)

Probleem

De schrijver gebruikt meer woorden dan nodig. De overbodige woorden kunnen gewoon weg.

Oplossing

Dubbelzeggingen uit je tekst halen.

4.13 Werkwoordbergen

Definitie

Je kunt in het Nederlands werkwoorden in een zin stapelen.

Voorbeeld

Vergelijk A:

Montoro herhaalde verder de Spaanse oproep dat Europese noodfondsen de banken moeten steunen.

Met B:

Montoro herhaalde verder het Spaanse pleidooi dat banken geherkapitaliseerd moeten kunnen worden vanuit de Europese noodfondsen.

Probleem

Vaak moet toch erkend worden dat gesteld kan worden dat werkwoordbergen weliswaar enig cachet lijken te kunnen geven aan de spreker of schrijver, maar uiteindelijk zal toch vastgesteld moeten worden, dat schrijvers die hier veelvuldig gebruik van maken, vooral verweten kan worden dat ze proberen te verhullen dat ze weinig te melden hebben.

Oplossing

Werkwoorden als 'moeten', 'kunnen', 'hebben' en 'zullen' kunnen vaak zonder betekenisverlies weg.

4.14 Oubollige woorden

Definitie

Wat een oubollig woord is, dat hangt helemaal van de doelgroep af. Op twitter werd mij eens verweten dat ik het woord 'geestig' gebruikte. Hopeloos ouderwets volgens een twitteraarster.

Voorbeeld

Vergelijk A:

Daardoor is deze banken de mogelijkheid ontnomen om meer zekerheden te krijgen voor hun vorderingen op Vestia.

Met B:

Daardoor is de betreffende banken de mogelijkheid ontnomen extra zekerheden te stellen op hun vorderingen op Vestia.

Probleem

Je taalgebruik moet aansluiten bij je lezer. Je kunt te populaire woorden gebruiken, maar ook te oubollige. In beide gevallen mis je aansluiting bij je lezer. Wat oubollig of te modern is, hangt dus af van je lezer.

Oplossing

Gebruik taalgebruik dat past bij je lezer.

Wilt u witte wijn?

Tot slot nog even terug naar het begin. Welke zin is beter. 'Wilt u witte wijn bij uw zuurkool?' Of toch die andere? Dat hangt af van het restaurant en van de ober die het vraagt. Als de ober strak in het pak zit, witte handschoenen draagt en ik ongenadig veel geld betaal voor een prakkie, dan vind ik de formulering volronkende leesbaarheidskillers eigenlijk best leuk.